

Stručni rad

UDK 811.163.42:003.349(031)

Vera BLAŽEVIĆ-KREZIĆ (Osijek)

Filozofski fakultet Osijek

vbazevic1@ffos.hr

**BIOGRAFSKI LEKSIKON HRVATSKOGA GLAGOLJAŠTVA
ILI VREMENSKA KAPSULA HRVATSKE GLAGOLJICE**

(Kuštović, Tanja. 2022. *Istraživači hrvatskoga glagoljaštva I. Priručnik za studente i one koje zanima hrvatsko glagoljaštvo*. Ur. Šikić, Anita. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 167 str.)

Kada je naša draga i zaslužna istraživačica hrvatskoga glagoljaštva Tanja Kuštović, s Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i *sestrinske* Katedre za staroslavenski jezik i hrvatsko glagoljaštvo tamošnjega Odsjeka za kroatistiku, *fejzbučku* i inu javnost obavijestila o izlasku prvoga toma svoje knjige posvećene istraživačima hrvatskoga glagoljaštva, vijest je mnome odjeknula i iskreno me obradovala. Znala sam otprije da kolegica Kuštović izvodi naznačenim temama usmjeren izborni kolegij *Hrvatski paleoslavisti i istraživači hrvatskoga glagolizma*, koji razotkriva paleoslavističku i paleokroatističku znanost na jedan sasvim osoban, a zapravo izvoran humanistički način – kroz lik i djelo znamenitih istraživača problematike, koji su – djelujući u domovini i inozemstvu – na poseban način *ispreli* priču o hrvatskom crkvenoslavenskom jeziku, glagoljskim spomenicima koji su obilježili naše srednjovjekovlje i novovjekovlje, znanstvenim pristupima i paradigmama koje su se s vremenom smjenjivale u njihovu pristupu toj izvornoj građi, pa i o kulturnim, znanstvenim i odgojno-obrazovnim ustanovama što su njihovo poslanje promicale i poticale, od 19-stoljetnih – pr(a)vih modernih – slaviističkih glasnogovornika naših krajeva, koji su ujedno i *ćirilometodijancima* bili, sve do današnjih dana. Znala sam, k tomu, i da će studenti – godinama djelatni na spomenutome kolegiju – biti utkani u tijelo ovoga teksta, što je uvijek i svagda razlog za stručno *veselje* i *radovanje* jer svi smo mi – u osnovi – baš tu gdje jesmo *poradi* njih, naših učenika i studenata među kojima *stasavaju* novi p(r)oučavatelji glagoljice i glagoljaštva, budući čuvari baštine, književnojezičnoga nasljeđa i našega kulturnog identiteta. To je sjeme, međutim, potrebno navrijeme posijati, pa redovito pažnjom i vještinama zalijevati kako bi neposredna glagoljaška *dobra* kojima raspolažemo, jednako kao i ra-

znorodna znanja koja su se na njihovim temeljima uzdizala, postala zalogom budućnosti. Stoga me – jednim svojim dijelom – rečena knjižica koju je Tanja Kušćević priredila sa studentima sjetila na koncept vremenske kapsule, popularne duž odgojno-obrazovne okomice i mimo nje same, kao objekt koji se ispunja tematskim predmetima, pisanim svjedočanstvima i idejama želeći biti svojevrsnim svjedokom vremena, koji *govori* budućim danima i generacijama. Zagledamo li se u sadržaje glagoljaške vremenske kapsule, uočavamo da je ona – kao knjiški proizvod – zaboravu otrgnula znamenite istraživače i kulturne radnike koji su u domovini i inozemstvu marljivo istraživali i promicali *hrvatskoglagoljske* sadržaje. Učinila je to na primjeren i pošten način, u svoje odaje spremivši provjerene i znanošću ovjerene biografije, s popisanim i opisanim postignućima *glagoljaških zvijezda*, citiranim izvorima i vjerodostojno prenesenim izvadcima iz upečatljivih njihovih djela, praćenih popisom najvažnijih priloga i konzultirane literature. Vrijeme kojega smo dijelom obilježeno je hiperprodukcijom informacija, plasiranih duž različitih – poglavito virtualnih – platformi, koje u vječno lebdećem mrežnom svijetu vazda bivaju dostupne, ali su gotovo nesagledive pa teško postaju dijelom nas, što je preduvjet svakoga operativnog ili kreativnog znanja, ugrađenoga u naše vještine, sposobnosti, najzad i stavove, obrasce ponašanja, u čitav naš emotivni svijet. Kada učenik budućnosti, na kojoj god odgojno-obrazovnoj stubi bio, u vremenskoj kapsuli otkrije obnoviteljske Strossmayerove ćirilometodske nakane, svjedočeći njegovoj osebujnoj retorici i kultu ličnosti, uščuvanima u rečenicama i izrazima kao što su *ćirilo-metodska slava*, *slavjanski jezik*, *slavjanski mašiti*, kada primjerice otkrije i tko je *pravom kukavicom* u ćirilometodskom pokretu bio, bit će to kao da je *zagrizao u jabuku* Strossmayerova vremena, kao da se na trenutak učinio žiteljem hrvatskih zemalja pod austro-ugarskom kapom, koji – nalik drugim Slavenima potlačena položaja – nastoje riješiti svoje državno, pravno, političko, ali i književnojezično i kulturno pitanje.

S druge pak strane, motreni me priručnik, načinom na koji oblikuje i organizira svoje sadržaje, uvjerio da nije samo udžbenikom i stručnim priručnikom koji progovara o paleoslavističkim temama nego da je i biografskim leksikonom s kakvim se hrvatsko glagoljaštvo još uvijek nije imalo prilike susresti. Iako je akademik Josip Bratulić hrvatskoj glagoljici i glagoljaštvu davne 1995. godine podario opći leksikon, koji s 250 abecedno organiziranih natuknica predodžuje hrvatskoglagoljsku *dogadajnicu*, pa i znamenite osobe u nju upisane, koncept je njegova priručnika bitno drukčiji jer predmetne pojave ne filtrira isključivo putem osoba, odnosno portreta značajnih p(r)oučavatelja glagoljice i glagoljaštva, koji se pred nama sada *razlistavaju* u kronološkom, a ne u abecednom / azbučnom ključu, a i ne uvrštava studente u oblikovanje konačnoga knjižnog proizvoda. Nema međutim sumnje da je bio svojevrsnim

polazištem kojem su se i Tanja Kušćović i studenti rado vraćali. Taj osobni pristup, kojim se pušta autorov glas – Strossmayerov, pa Jagićev primjerice, Milčetićev, Strohalov, Vajsov, Tandarićev i Katičićev – *pokorenoj* je humanističkoj znanosti itekako potreban, kao spona s teško prohodnim znanstvenim / znanstveničkim temama, ali i kao oblik popularizacije paleoslavističkih / paleokroatističkih znanja koji ne inzistira na površnosti, već – baš suprotno – zagleda u umne i osobne / *lične* dubine. Ne treba nas stoga čuditi da su sličan recept nedavno primijenili znanstvenici Staroslavenskoga instituta, priredivši knjižicu *Glagoljica za znatiželjne* (2021) na čijim su se stranicama – ne slučajno – *glavom i bradom* zatekle znamenite osobe iz hrvatskoglagoljske prošlosti, tzv. *glagoljaški apostoli* – od opata Držihe i Dobrovita do Šimuna Kožičića Benje i Klimantovića. Što su njima *glagoljaški apostoli*, to su ovoj knjižici svojevrzne *glagoljaške zvijezde*, znanstvenici i kulturni radnici koji su svojom aktivnošću, tijekom 19. i 20/21. stoljeća, riječima Tanje Kušćović, *afirmirali hrvatsko glagoljštvo* (iz *Predgovora*, str. 7). Drugi tom obuhvatit će one koji su još uvijek aktivni, dok su ovom prvom knjižicom svoje *mjesto pod hrvatskim filološkim suncem* našli njihovi predšasnici. Krajnje je stoga vrijeme da ukažemo na koncepciju i sadržaj motrene *knjige / kapsule / leksikona / labirinta* koji počast odaje prominentnim figurama novije i najnovije povijesti hrvatskoga glagolizma. Za početak recimo da su Tanja Kušćović i studenti najtješnju suradnju ostvarili s urednicom Anitom Šikić, dok je grafičkim i tehničkim poslovima rukovodio Boris Bui, a za likovnu opremu zauzela se Dubravka Zaglavnik-Horvat. Nakladnikom je Hrvatska sveučilišna naklada, a recenzentima akademik Stjepan Damjanović i prof. dr. sc. Mateo Žagar. Priručnik je sazdan od *Predgovora* (str. 7–10) koji potpisuje izv. prof. dr. sc. Tanja Kušćović te od ustaljenim modelom profiliranih autora – kojih je ukupno dvadeset (20), osamnaest (18) muškaraca i dvije (2) žene – Marija Agnezija-Pantelić i Biserka Grabar. Na samom kraju donosi se objedinjen *Popis literature* (str. 157–160), uz *Kazalo imena* (str. 161–166) i *Bilješku o autorici* (str. 167).

U predgovornom obraćanju autorica nas upozorava da su se prikazani istraživači bavili ne samo hrvatskoglagoljskim tekstovima, i ne samo srednjim vijekom, želeći tako zahvatiti u cjelovito definirane fenomene *glagoljštva i glagolizma*, kao i krilaticu *tropismena i trojezična kultura hrvatskoga srednjovjekovlja*, koju je skovao akademik Eduard Hercigonja. Problematiziran je i kronološki kriterij kojemu je autorica dala prednost pred abecednim / azbučnim, želeći se osvrnuti na skoriji razvoj paleoslavističke / paleokroatističke znanstvene misli (i prakse). Nakon predočenih crtica iz profesionalne biografije slijedi prikaz važnijih radova portretiranoga autora ili autorice, koji su interpretirani mjerilima i jezikom suvremene hrvatske filološke znanosti, ali

i društvenoga trenutka u kojemu nastaju. U *eter* su, srećom, *pušteni* i izvorni citati, kao svjedoci vremena i osebujne autorove ili autoričine misli. Kako ne bi zasitili tekst usmjeren na početnika, nema ih mnogo, već taman toliko koliko je potrebno da bi se čitatelj zainteresirao i k tomu usmjerio na mjerodavnu literaturu i izvore. Uz spomenuti Bratulićev leksikon, izravnim se poticajem nastanku ove knjige drži 1997. godina, kada je akademik Stjepan Damjanović osmislio projekt *Enciklopedija hrvatskoga glagoljaštva*, a u njegovu programu i oblikovanje jednoga – biografsko-glagoljskog – priručnika. Problematici su, uz Tanju Kuštović, bili posvećeni i studenti, poimence Marija Anušić, Petra Bojić, Marijana Bukal, Katarina Cukovečki, Lucija Cvrk, Maja Černeli, Darija Haramina, Hana Grba, Dora Klarić, Elena Kleflin, Vanja Krajnović, Helena Krnjulc, Marta Kunić, Iva Mađarević, Ivan Martinko, Ivana Mavrļa, Antonija Mudrovčić, Ivana Rusmir, Antonija Tomašković, Matea Valjak, Stella Zavišić, Luisa Wagener i Gressi Murina. U *dioskurstvo* s istraživačima hrvatskoga glagoljaštva ulazili su prema vlastitu nahodaženju i interesu, a sve *nepokrivene* portrete doradila je autorica – Tanja Kuštović.

Ukupno ih je, kako rekosmo, dvadeset, a tu *filološku procesiju* otvara biskup **Josip Juraj Strossmayer** (str. 11–18), čijim se biografskim podacima pridružuje opis obnoviteljskoga ćirilometodskog pokreta kojim je u drugoj polovici 19. stoljeća ravnao, podigavši primjerice znamenitu đakovačku katedralu, založivši se za glagoljski, novocrkvenoslavenski misal, koji je 1893. sastavio Dragutin Antun Parčić, itd. Taj bi portret nemoguće bilo *doslikati* da nije pozivanja na stručnjake za biskupa Strossmayera i njegovu ulogu u novijoj povijesti hrvatskoga glagolizma, među kojima se ističu akademik Stjepan Damjanović, Milica Lukić i Hrvoje Gračanin. Donosi se potom prikaz dijelova *Korespondencije Rački – Strossmayer*, i to druge knjige (1876–1881), objelodanjene 1929. (ur. Ferdo Šišić, JAZU, Zagreb), posebice slavističkih tema koje su Strossmayera i Račkoga okupirale uoči velikih ćirilometodskih obljetnica – poglavito tisućnice smrti sv. Metoda. Taj prikaz praćen je popisom važnijih priloga biskupa Strossmayera, zasvjedočenih uglavnom na stranicama *Glasnika Biskupija Bosanske i Srijemske*.

Biskupu Strossmayeru pridružuje se njegov najbliži suradnik – **Franjo Rački** (str. 19–23), otac hrvatske ćirilometodske znanosti i prvi hrvatski prevoditelj *Žitja Konstantinova* i *Žitja Metodijeva*. Budući da je zadržana protočna tema tisućnice smrti sv. Metoda, nakon osnovnih bio-bibliografskih podataka donosi se prikaz njegova teksta *Proslava tisućgodišnjice smrti sv. Metodija*, objavljena u Vijencu 1885. godine, kojim se problematizira sjedište Metodove Panonske nadbiskupije u Srijemu, tj. području današnje Srijemske biskupije, združene s Bosanskom, a sa sjedištem u Đakovu.

U trećem se licu nastanio **Vatroslav Jagić** (str. 24–31), slavist svjetskoga glasa čije je zagrebačko razdoblje (1860–1871), tijekom kojega izlazi *Gramatika jezika hrvatskoga osnovana na starobugarskoj slovenštini. Dio pèrvi: Glasovi* (1864), kao i hrestomatija *Primèri starohrvatskoga jezika iz glagolskih i cirilskih književnih starinah* (1864, 1866), odnosno *Historija književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga* (1867), u ovoj knjizi predstavljeno na poseban način. Zanemareno nije ni djelovanje u Odesi, Berlinu, Sankt-Peterburgu i Beču. Pruža se najzad uvid u njegov tekst *Gradja za glagoljsku paleografiju* (1868) koji donosi opis *Mihanovićeve odlomka apostola*.

Peto mjesto zauzeo je **Ivan Milčetić** (str. 32–37) čiji su radovi podijeljeni u četiri skupine: folklorističko-etnografsku, književnopovijesnu, jezikoslovnu, i skupinu radova o hrvatskom glagolizmu, među kojima posebno mjesto zauzima *Hrvatska glagoljska bibliografija* (1911). Doznajemo ovdje kako se odnosio prema ćirilici, našem baštinskom pismu, ali i o načinu na koji valja preslovljavati izvorne glagoljske spomenike, posebice one nastale do kraja 15. stoljeća.

Rudolf Strohal (str. 38–44), rado citiran *neznanstvenik* među znanstvenicima, objavio je mnoge stare glagoljske spomenike (*Hrvatska glagolska knjiga*, 1915), a u knjizi se donosi prikaz njegova teksta posvećena (povijesnim) hrvatskim pismima – glagoljici, ćirilici, latinici – naslovljen *Kakvim su pismom Hrvati pisali od početka svoje prosvjete do danas?*, koji je objavljen u *Vjesniku Arheološkog muzeja u Zagrebu* 1919. godine.

Idući je profil posvećen češkom slavistu **Josipu (Josefu) Vajsu** (str. 45–51) koji je obilježio djelovanje Staroslavenske akademije, osnovane na otoku Krku davne 1902. godine. Noviju povijest hrvatskoga glagolizma obogatilo je nastojanjem da se uredi norma hrvatskoga (i češkoga) novocrkvenoslavenskoga jezika te da se priredi latinični prijevod crkvenoslavenskoga *Misala*, kakav je i objavljen 1927. godine (u kom je dvopismeno otisnut samo dio kanona). Vajs k tomu, slijedeći nauk Dragutina Antuna Parčića, izdaje azbukvar i gramatiku s rječnikom pod naslovom *Abecedarium palaeoslovenicum in usum glagolitarum* 1909. i 1917. godine. Iz njegove opsežne bibliografije Tanja Kušević odabire pomnije prikazati studiju posvećenu najstarijem cjelovitom hrvatskoglagoljskom misalu – *Vatikanskom Illirico 4.*, iz 14. stoljeća, koju je Vajs objavio 1948. godine.

Vinko Premuda (str. 52–56) zasjeo na osmo mjesto hrvatskoglagoljske filološke procesije, kao praktičar, svećenik glagoljaš, ali i istraživač istoimene književnojezične baštine. Doznajemo primjerice koje su mu zasluge u čitanju *Valunske ploče* te zašto se *Bašćanski ostrišci* nazivaju i njegovim – *Premudinim* – imenom, a na kraju stječemo uvid u sadržaj teksta *Najstariji datovani spomenik hrvatske gotice. Prilog grafici i historiji naše književnosti* koji je –

zanimajući se za *Red i zakon sestara dominikanki* iz 1345. godine – objavio u *Nastavnome vjesniku* 1928. godine.

Kao stručnjak za hrvatsku dopreporodnu književnost, posebice jezik i pismo 16-stoljetnih hrvatskih protestanata, **Franjo Fancev** (str. 57–63) također je izborio svoje mjesto u motrenom priručniku. Upravo je ta Fancevljeva rasprava, posvećena jeziku hrvatskih protestanata 16. stoljeća, objavljena u dvama dijelovima tijekom 1916. godine (Rad JAZU), temeljito prikazana u drugome dijelu njegove knjižne *osobne iskaznice*.

Stjepanu Ivšiću, svestranom znanstveniku koji se bavio (i) izučavanjem staroslavenskoga jezika, odnosno hrvatskoglagoljske književnosti i slavenske poredbene gramatike također je posvećeno jedno knjižno poglavlje (str. 64–71), utemeljeno na izučavanjima Stjepana Damjanovića, Ive Pranjkovića i Josipa Lisca. Autorovo pismo zastupa tekst *Sredovječna hrvatska glagoljska književnost*, objavljen 1930. godine, u kom se na poseban način opisuje naše neliturgijsko glagoljsko knjižno blago, poput *Petrisova* i *Žgombićeva zbornika*, odnosno *Zapisa popa Martinca*.

O **Vjekoslavu Štefaniću** (str. 72–77), hrvatskom filologu i svojedobno najboljem poznavatelju glagoljskih rukopisa s otoka Krka, uopće iz Hrvatske, koji je 1962. godine postao ravnateljem Staroslavenskoga instituta u Zagrebu, progovara tumačenje teksta *Nazivi glagoljskog pisma*, objavljenoga u časopisu *Slovo* 1976. godine.

Biografija **Josipe Vrane** (str. 78–83) otkriva nam da je bio profesorom češkoga jezika i poredbene slavenske gramatike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Bavio se istraživanjem *Miroslavljeva evanđelja*, ali i najstarijega glagoljskog evanđelistara iz *Vatikanskoga misala* (*Illirico* 4.). U knjizi je predložena njegova studija posvećena *Povaljskoj listini* iz 1962. godine.

Josipu Hammu, rođenu u Gatu kraj Belišća, a ne Valpova, kako su nas naučili franjevci trećoredci glagoljaši, djelatni u samostanu i crkvi sv. Josipa Radnika u Belišću, također je posvećeno jedno knjižno poglavlje (str. 84–94). Znademo ga kao autora poznate staroslavenske gramatike i čitanke s rječnikom, prijelomnih 20-stoljetnih obrazovnih priručnika, prvi put objelodanjenih davne 1947. godine, ali i kao suosnivatelja Staroslavenskoga instituta u Zagrebu (1952). Upravo je Tanja Kuštović oblikovala njegov znanstvenički profil, još 2012. godine, za izdanje Matice hrvatske posvećeno Stjepanu Ivšiću i Josipu Hammu. Autorski glas predstavljen je Hammovom studijom o datiranju glagoljskih tekstova, objavljenom u *Radovima Staroslavenskoga instituta* davne 1952. godine.

Slijedi portret hrvatskoga bibliotekara i inkunabulista **Mladena Bošnjaka**, marnoga proučavatelja slavenskih inkunabula, posebice *Misala po zakonu Rimskoga dvora* (str. 95–103).

Sestra **Marija Agnezija Pantelić**, djelatnica Staroslavenskoga instituta posvećena proučavanju hrvatskoglagoljskih liturgijskih kodeksa 14. i 15. stoljeća, također je predstavljena u ovoj knjizi (str. 104–112), a posebno se izdvaja opis njezine studije o glagoljskim liturgijskim knjigama, misalima i brevijarima, počevši s *Bečkim listićima* i *Splitskim fragmentom misala* sve do *Novakova misala* i *Brevijara popa Mavra*, koja je objavljena 1976. godine u časopisu *Crkva u svijetu*.

Grišni dijak **Branko Fučić** najpoznatiji je naš proučavatelj hrvatskoglagoljske epigrafike i istarskoga fresko-slikarstva koji je u motrenom priručniku (str. 113–122) opisan posredstvom nagrađivane knjige o glagoljskim natpisima, objavljene 1982. godine, ali i članka o graničnim područjima glagoljice i ćirilice iz 1987. godine. Posebnim se poglavljem apostrofira njegovo izučavanje (i čitanje) *Bašćanske ploče*.

Svoje je mjesto u nizu znamenitih istraživača hrvatskoga glagoljaštva zasigurno zaslužio i češki znanstvenik **František Václav Mareš** (str. 123–126). Iz njegove biografije doznajemo da je bio ostrašćeni paleoslavist, ali i ornitolog. Angažirao se na *Rječniku crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije*, a neizostavnom je figurom novije povijesti hrvatskoga glagolizma koja povezuje hrvatski i češki tip novocrkvenoslavenskoga jezika. Predstavljena su njegova izučavanja *Sinajskoga psaltira* i angažman u priređivanju novoga kritičkog izdanja (1997).

Biserka Grabar (str. 127–132) predstavljena je kao istraživačica angažirana na *Rječniku crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije*, ali i znanstvenica posvećena izučavanju tema iz srednjovjekovne hrvatske književnosti, posebice hrvatskoglagoljskih apokrifa, u okviru kojih je itekako zasjala njezina klasična filološka izobrazba. Njezina je pisana riječ u knjizi zastupana tekstem o liturgijskom čašćenju Sv. Braće – *Kult Ćirila i Metodija u Hrvata* – objavljenim u *Slovu* 1986. godine, a donesen je – kao i dosada – popis izvora i izbor autoričinih relevantnih djela.

Franjevac trećoredac glagoljaš i djelatnik Staroslavenskoga instituta **Josip Leonard Tandarić**, sastavljač *posljednjega* (postkoncilnog) staroslavenskoga misal(ić)a (*Čin misi s izbranimi misami*, 1980), zaslužni opisivač norme hrvatskoga (novo)crkvenoslavenskoga jezika i autor knjige *Hrvatskoglagoljska liturgijska književnost* (1993), u knjizi je predstavljen na primjeren način (str. 133–138), pri čemu se naglašuje da je u svojim istraživanjima polazio od teksta i *osobe*, baš kao što to – na svoj način – čini i ovaj priručnik. Poblize je k tomu predstavljen njegov članak o hrvatskim glagoljašima i staroslavensko-me jeziku iz 1976. godine.

Pretposljednje mjesto zauzimlje fra **Petar Runje**, *nadasve marljivi i cijenjeni istraživač glagoljaštva* (str. 139–146), autor trinaest knjiga i stotinjak

radova koji su mahom usmjereni na srednjovjekovno glagoljaštvo i franjeve trećoredce glagoljaše. Prikazom dviju njegovih knjiga o glagoljici i glagoljskim knjigama u Zadarskoj nadbiskupiji – *O knjigama hrvatskih glagoljaša* (1998) i *Glagoljica u Zadarskoj nadbiskupiji* (2005), pa i jednoga članka koji se zanima za vrijednost i ugled glagoljskih knjiga u 15. stoljeću (1987) – čitatelj ovoga priručnika može se zainteresirati za autorovo pismo i jedinstven pristup fenomenu glagoljaške kulture i duhovnosti.

Procesiju zatvara akademik **Radoslav Katičić**, s kojim smo se morali oprostiti u kolovozu 2019. godine (str. 147–156). Svestran jezikoslovac, povjesničar i teoretičar književnosti duboku je brazdu *zaorao* i na staroslaven-sko-glagoljskoj *njivi*, a u motrenom priručniku o njemu progovaraju studije akademika Stjepana Damjanovića. Njih dvojicu mnogošto povezuje, posebice vrlina izvrsnih predavača koji su uvijek rado pomagali (i pomažu) svojim studentima. Katičićeva *filološka arheologija* i *filologija bez tekstova* razotkrivena je Damjanovićevim uvidom u djelo *Uz početke hrvatskih početaka. Filološke studije o našem najranijem srednjovjekovlju* (1993), odnosno u znamenitu knjigu *Litterarum studia. Književnost i naobrazba ranoga hrvatskog srednjovjekovlja* (1998). Prikazan je i Katičićev tekst iz 2008. godine, objavljen u *Slovu* pod nazivom *Glagoljaški udio u dvojezičnoj hrvatskoj književnosti romanike i gotike*.

Intenzivno druženje sa zaslužnim istraživačima hrvatskoga glagoljaštva, koje je Tanja Kuštović okupila u prvome tomu svoga priručnika, ispunja ponosom, ali i svojevrsnim stvaralačkim / istraživačkim nemirom. Pred mladim je naraštajima još toliko posla, premnogo nepodmirenih filoloških dugova. Oni progovaraju praktično iz svakoga od dvadeset portreta zastupljenih u ovoj knjizi. Može se – takvo zapažanje – držati uznemirujućim, shvatimo li da unatoč novim medijima i tehnologijama ne uspijevamo držati korak s našim učiteljima i predšasnicima, što su se našli na stranicama ove knjige, ali može nas – ta spoznaja – jednako tako ispuniti dozom opreznoga optimizma, priznamo li da humanistika i hrvatska filologija itekako žude za novim istraživačima glagoljskoga univezuma, koji će na sigurnim temeljima, utvrdama i bedemima nastaviti gradnju, braneći *boje* svoje znanosti i struke, što je danas izazovno, ali i časno činiti. Među pobrojenim studentima, a i čitateljima ove knjige, da ne kažem *otkrivateljima vremenske kapsule*, zasigurno ima dostojnih kandidata. Autorici Tanji Kuštović, *premosnici* tih dvaju svjetova, aktualnoj proizvođačici i čuvarici glagoljskih znanja, čestitamo stoga na *maru* i *daru*. Veseli nas izlazak drugoga sveska, i drugih *pisanija* iz njezine *meštrije*!



Slika 1. Naslovnica priručnika Tanje Kuštović (2022)